

Svetozar Polič

USTAVNI IN PRAVNI POLOŽAJ NARODNIH MANJŠIN V SLOVENIJI

Svetozar Polič je svoja izvajanja o ustanovnem in pravnem položaju italijanske in madžarske manjšine v Sloveniji začel z ugotovitvijo, da je slovenski narod neločljivo vezan z ostalimi narodi Jugoslavije, s katerimi se je prostovoljno združil in si svojo družbeno ureditev osnoval že v času NOB. Nato je svoja izvajanja nadaljeval, da je v skladu z jugoslovansko ustavo iz leta 1963 tudi ustava SR Slovenije v istem letu zagotovila italijanski in madžarski narodnosti, ki živita v Sloveniji, popolno enakopravnost, in možnost vsestranskega razvoja in napredka. Jezika teh dveh narodnosti pa sta na narodnostno mešanih območjih postala enakoprava s slovenskim jezikom, postala sta torej enakopravna uradna jezika. V tej zvezi je potrebno še poudariti — je nadaljeval Polič — da formiranje dvojezičnega območja ni bilo pogojeno z nobenim številčnim razmerjem med večino in manjšino, marveč se je pri tem izhajalo iz dejstva, da so ta območja zgodovinsko nastala in kot takšna tudi obstajajo. Pri tem je pribil, da na vseh zadevnih področjih italijanska manjšina ne predstavlja niti 5 odstotkov celotnega prebivalstva.

Nova ustava SR Slovenije, ki ta vprašanja rešuje skladno z novo ustavo Jugoslavije, pomeni nadaljnjo krepitev enakopravnega položaja narodnosti v SR Sloveniji. Tako ima nova ustava SR Slovenije pravico narodnosti, da se kot samostojni subjekt samoupravno organizira, ki sicer izhaja iz samih temeljnih ustavnih načel, na katerih je zgrajen samoupravni socialistični sistem v Jugoslaviji, izrecno priznava in jo konkretizira. Ona daje pripadnikom narodnosti pravico, da ustanovijo samoupravne interese skupnosti za prosveto in kulturo, ki, in to je izredno pomembno ter predstavlja novo kvaliteto v zagotavljanju dejanske enakopravnosti narodnosti, v določenih zadevah odločajo enakopravno s pristojnim zborom občinske skupščine oziroma z ustreznimi samoupravnimi interesnimi skupnostmi.

Pomemben element enakopravnosti narodov in narodnosti je vsekakor tudi enakopravnost njihovih jezikov v vsem javnem in družbenem življenju. Seveda je ta enakopravnost jezikov nujno teritorialno omejena na območja, kjer narodi oziroma narodnosti žive. Izven teh območij pa imajo pripadniki narodov in narodnosti pravico do uporabe svojega jezika (npr. pred sodišči) in sicer ne glede, na to, ali znajo drugi jeziki ali ne.

Ti dve stvari — enakopravnost jezikov in pravico do uporabe jezika — opredeljuje, ureja in razločuje tudi nova ustava SR Slovenije.

Seveda, bistveni pogoj za popolno jezikovno enakopravnost je dvojezičnost v celokupnem javnem in družbenem življenju, lahko bi rekli posebna dvojezična atmosfera, ko vsakdo zna ali vsaj razume oba jezika,

ko vsakdo govori v svojem jeziku, pa se vsi razumejo, ko nikomur ni treba uporabljati drugega jezika, da bi ga drugi razumeli.

Zato je v SR Sloveniji na obalnem narodnostno mešanem območju že od leta 1959 obvezno učenje slovenščine oziroma italijanščine v vseh šolah na tem območju, in sicer od 1. razreda osnovne šole naprej.

Za vsako narodnost je poleg že omenjenih vprašanj zelo pomembno tudi vprašanje ustreznega zastopstva v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti.

Nova ustava tudi v tem pogledu daje določene garancije, da bo poslej to zastopstvo še bolj dosledno zagotovljeno. Po sami ustavi morajo namreč biti v delegacijah temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti na narodnostno mešanih območjih ustrezno zastopani italijanska oziroma madžarska narodnost.

Pomembno novost, ki v SR Sloveniji tudi zagotavlja stalno prisotnost predstavnikov narodnosti v republiški in ustreznih občinskih skupščinah, predstavlja s samo ustavo ustanovljena delavna telesa teh skupščin, sestavljena iz enakega števila pripadnikov slovenskega naroda in obeh narodnosti, z nalogo, da obravnavajo vprašanja, ki so pomembna za položaj in razvoj narodnosti.

Zelo pomembno za vsako narodnost in življenjsko važno je, da se kot sestavni del svojega matičnega naroda z njim povezuje oziroma, da z njim razvija vsestranske zlasti še kulturno jezikovne stike. Pravica narodnosti od takšnih stikov in povezovanja v Jugoslaviji nikdar ni bila sporna. Z novo slovensko ustavo pa je bil v tem pogledu storjen še en korak naprej. To ni več samo pravica narodnosti, marveč se z ustavo zagotavlja tudi vsa družbena podpora razvoju teh stikov. Seveda je tudi z novo ustavo SR Slovenije, tako, kot je bilo to doslej, pripadnikom italijanske oz. madžarske narodnosti je zagotovljena vzgoja in izobraževanje v njihovem jeziku. Nova ustava SR Slovenije zagotavlja obema narodnostima, ki živita v Sloveniji, tudi svobodo in enakopravno uporabo narodnostnih simbolov, med katerimi je zlasti pomembna zastava.

Vse omenjene ustavne določbe so še natančneje opredeljene in konkretizirane z zakoni, statuti, odloki in drugimi splošnimi akti. V tem pogledu so še zlasti pomembni zakon o vzgojno-izobraževalnih organizacijah narodnosti in statuti mešanih občin.

V tej zvezi je treba tudi poudariti, da velja manjšinska zaščita v Jugoslaviji v enaki meri in po istih načelih za obe narodnosti, pa čeprav za madžarsko narodnost ni nobene mednarodnopravne zaščite. To samo po sebi dovolj jasno govori o tem, da gre pri tem za trdna načela, načela, ki izhajajo iz samih temeljev samoupravnega socialističnega sistema in iz temeljnih stališč do nacionalnega vprašanja nasploh.

Postavlja se tudi vprašanje, če in v kakšni meri je položaj narodnosti v Sloveniji odvisen od položaja Slovencev v Italiji in na Madžarskem. Z drugimi besedami, ali ima pri vsem tem kakšno veljavo načelo recipro-

citete. Naš odgovor na to vprašanje je seveda negativen. Našo politiko do narodnosti smo namreč oblikovali v skladu z načeli demokratičnega in samoupravnega socializma, na podlagi lastnih izkušenj in pogledov ter spoznanj. Zato se v tem oziru nikoli nismo držali načela reciprocitete, čeprav to seveda ne pomeni, da smo brezbržni do tega, kar se dogaja s Slovenci v zamejstvu.